

KJAK

Landsbanki Føroya

HERI MOHR

Við løgtingslóg nr. 57 frá 2. oktober 1978 varð Landsbanki Føroya settur á stovn. Leiðslan í bankanum skal vera: eitt umboðsráð við 11 limum, 5 valdir av Føroya Landsstýri og 6 av vinnufeløgum. Umboðsráðið velur eina nevnd við 5 limum. Landsstýrið skal seta stjóran eftir tilráðing. Landsstýrið ger viðtøkur til bankan.

Umboðsráðið varð valt og fór til verka - kanska eina mest við nógvum fundum. Rúm tíð gekk, fleiri ár, áðrenn landsbankin veruliga fór at virka. Bankin, ið tá helt til Yviri við Strond í einum húsum hjá Menn-ingargrunninum, hevur skift bústað nakrar ferðir; sambært telefonbókini er hann nú í einum øðrum húsi Yviri við Strond.

Við heimastýrislógini í 1948 broyttist nógv í Føroyum. Eitt nú fingur vit ein landskassa við nýggjum og stórum heimildum á tí figgjarliga økinum, sum varð umsitið av Føroya Gjaldstovu við beinleiðis referencu (tilvísing) til løgmann. Allur almennur peningur og øll almenn innlán og útlán í og úr landskassanum og úr stórum tali av grunnum vórðu væl og virðiliga umsitin av gjaldstovuni.

Gjaldstovan gav løgmanni regluliga skrivlig boð um landskassans gjaldføri eina

ferð um vikuna (ella var tað kanska eina ferð um mánaðin?) Sjálvur vitjaði løgmaður javnan á gjaldstovuni.

Samstundis við heima-stýrislógini viðtók løgtingið lóg um Føroya Gjaldstovu í mars mánaði 1949. Við tilráðing frá landsstýrsliminum við figgjarmálum avtók løgtingið lógina um Føroya Gjaldstovu í 1987, uttan at stjórin á gjaldstovuni varð spurdur til ráðs.

Yvirhøvur má sigast, at í 80-unum hómaðist ein hóttað – eins og demoklessvørðið á hestahárinum – móti landskassanum og alla sømiliga tilveru í Føroyum. Av tí at talan var um eina líðandi, men áhaldandi, tilgerðartíð, vóru tað bert fá, ið dugdu ella vildu síggja tað ómetaliga lágtrýstið, sum seyg seg um okkara oyggjar.

Í 1992 slitnaði so hestahárið, og svørðið fór lúkst í mønina.

Á síðu 127-153 í mínari bók "Endurminningar" royni eg at greiða frá "Inferno og ruðuleiki í almennari fyrisiting í Tinganesi. Landskassin verður privatiseraður og koppar."

Føroya Gjaldstova umsat allan almennan pening – øll inngjöld og øll útgjöld – og allar landskassans peningaognir, herundir allar teir mongu (uml.80) grunnarnar

og teirra útlán. Afturat hesum umsat gjaldstovan alla innkrevjing av skatti, tolli, barnapeningi (alimentatió), lánum til lesandi og nógv annað.

Í smædni sagt: alt hetta varð umsitið professionelt við framkomnum amboðum og dagført eftir politiskum og tíðarinnar krøvum. Øll neyðug kartotek vórðu so við og við gjørd alt eftir tørvi og dagførd dag um dag – eisini í tíðini áðrenn edv á hesum økjum gjørdi vart við seg á gjaldstovuni, t.v.s. umleið 1980.

Hóast løgtingið viðtók lógina um at stovna ein landsbanka í 1978, er landsbankin ikki at finna í landskassans ársroknskapum fyrr enn í 1994.

Við árslok 1993 átti landskassin 815 milliónir innistandandi í føroyskum peningastovnum. Av hesari innistøðu vóru 653 milliónir bundnar, pantsettar. Hetta kravdu bankarnir – Føroya Banki og Sjóvinnubankin – fyri at figgja landskassans effektivu veðhaldsskyldur og upphøgging av skipum. Umframt hesar pantsetingar settu bankarnir onnur krøv mótvegis landsstýrinum, sum soleiðis kom undir administratió av nevndu bankum.

Løgtingið gav valla loyvi til eina slíka pantseting og ómynduggerð av landsstýrinum mótvegis tveimum bankum?

Bankarnir fóru sum kunnugt á heysin saman við landskassanum.

Tað var um hetta mundið, at statskassin bjargaði einum niðurundirkomnum, pantsettum landskassa og øllum peningakervinum í Føroyum.

Við heimild í løgtingslógini

um Landsbanka Føroya hevur landsstýrið "pantsett" skattaborgaranna pening soleiðis, at ein upphædd svarandi til 15 % av bruttotjóðarúrtøkuni í undanfarna ári er bundin í landsbankanum. Tað snýr seg um milliardaupphædd. Eina slíka niðurbinding av landskassans gjaldføri tolir okkara vælferðarsamfelag als ikki. Sjón gongur fyri søgn.

Landsstýrið ætlar nú við løgtingsins loyvi at niðurleggja Føroya Landsbanka og at flyta alt økið aftur til Føroya Gjaldstova, har tað var í 45 ár. Tann dugnaligi bankamaðurin Jørn Astrup Hansen er ikki í iva: Landsbankin er í roynd og veru ein glantrileikur.

Ein hittinorðaður, ið hevði lisið greinina hjá Jørn Astrup Hansen, helt, at hann átti at enda greinina, sum øll ævintýr enda: Snip snap snude, sá er historien ude.

Hetta hevur annars kostað skattaborgaranum dýrt. Men tann veruliga orsökkin til, at landskassin í fleiri ár hevur havt áhaldandi rakstrarhall, uppstóð við tí famøsa niðurskurðinum av ríkiskassablokkinum 1. januar 2002. Eitt gamalt hittinorð ljóðar nakað soleiðis: "Tað er eins lætt at lumpa seg sjálvan uttan at merkja tað, sum tað er trupult at lumpa onnur, uttan at tey merkja tað."

Tá ein milliard skuldi tømast úr Landsbankanum

HELGI ABRAHAMSEN

løgtingsmaður

Landsbankin skal umskipast, og hetta hevur elvt til eitt rættiliga hvast orðaskifti. Nógv sjónarmið verða førd fram – bæði fyri og ímóti.

Eitt av sjónarmiðunum, sum hevur verið brúkt ímóti umleggingini er, at vandi er fyri, at politikarar fara at fáa fatur á pengunum í Landsbankanum og brúka teir til at figgja almenna raksturin við.

Sjálvandi má ein umlegging ikki hava ta avleiðing, at "kassin opnar", og tí mugu greiðar reglur vera fyri tí. Eisini mugu greiðar reglur vera fyri umsitingini av Samhaldsfasta og øllum øðrum virkseimi, sum Landsbankin hevur í dag. Alt má vera gjørt eftir bókini. Spurningurin er so, hvussu hetta virkar í verandi skipan? Er Landsbankin ein lukkaður kassi?

Skiftisskipan við pengum úr Landsbankanum

Vit skulu bara ellivu ár aftur í tíðina, fyri at finna dømi um eitt landsstýri, sum arbeiddi við eini ætlan, sum skuldi geva politikarunum eina heila milliard úr Landsbankanum at brúka. Og tey sum gingu á odda fyri tí ætlanini vóru í nógvum førum tey somu, sum nú ávara ímóti, at júst tað sama skal henda.

Tey arbeiddu tá við eini ætlan, um at skipa Føroyar sum fullveldi. Til tað høvdu tey brúk fyri nógvum pengum, sum skuldu í landskassan ístaðin fyri ríkisveitingina, sum tey vildu hava burtur. Og hvar var tá lættast at fara eftir pengum? Jú í Landsbankan, sjálvandi.

Eitt uppskot bleiv lagt fyri tingið, sum skuldi geva landsstýrinum heimild at stovnseta ein búskapargrunn. Hesin skuldi hava

eina heila milliard í stovnsfæi, og tað skuldi takast úr Landsbankanum. So skuldi tann minkandi heildarveitingin eisini leggjast í grunnin, men landsstýrið skuldi sleppa at brúka nógv meira úr grunninum, enn tað sum kom inn. Í 2016 skuldi einki vera eftir. Tá skuldi øll milliardin úr Landsbankanum vera brúkt, og tá skuldi heildarveitingin úr Danmark eisini vera komin niður á null.

Roknistykki manglaði eina útreiðslusíðu

Tað vóru embætisfólk í Landsbankanum sum gjørdur hetta uppskotið fyri landsstýrið. Og tað var so hegnisliga gjørt, at roknistykkið sum uttanlandsnevndin fekk frá Landsbankanum hevði eina kolonnu sum vísti, hvussu nógvir pengar komu úr Búskapargrunninum í landskassan, men har var eingin kolonna sum vísti, at ein heil milliard bleiv tikin úr Landsbankanum.

Hokus – pokus – filiokus! Soleiðis kann eitt roknistykki fáast at hanga saman.

Má ikki henda aftur

Eg taki undir við teimum sum siga, at kassin hjá Landsbankanum má ikki opna, soleiðis at politikarar uttan forðingar kunnu samtykkja at brúka pengar til ørvitisætlanir. Heldur ikki Landsbankin sjálvur eigur aftur at fáa loyvi at luttaka í slíkum ætlanum. Vit hava longu sæð eina roynd av hesum slagnum, sum tibetur ikki vann á mál. Men tað var ógvuliga nær við at ein heil milliard bleiv tveitt burtur, og tað eigur ikki at sleppa at henda aftur. Tí má hetta havast í huga, tá ætlaða umleggingin verður framd.

Við eina standmynd

Her stendur hann. Her mangan Victor stóð. Við andans svørði og við andans merki hann stríddist móti yvirvöld og klerki alt fyri hann, sum úthelti sítt blóð

á krossins træ. Her gav hann honum ljóð: við leikmans ídni royndist hann hin sterki og kannaði teim smæstu størsta verkið, sum nakar hevur ognað síni tjóð.

Hans sál var glottin, sum í sorta skein, hans rødd hon átti havsins sterka lag og himins veldi. Tignarligur trein

hann fram, og fúsar gekk hann bygd úr bygd í álit á Guð. Til síðsta dag var eyðmýktin hans allarstørsta dygd.

Alexandur Kristiansen